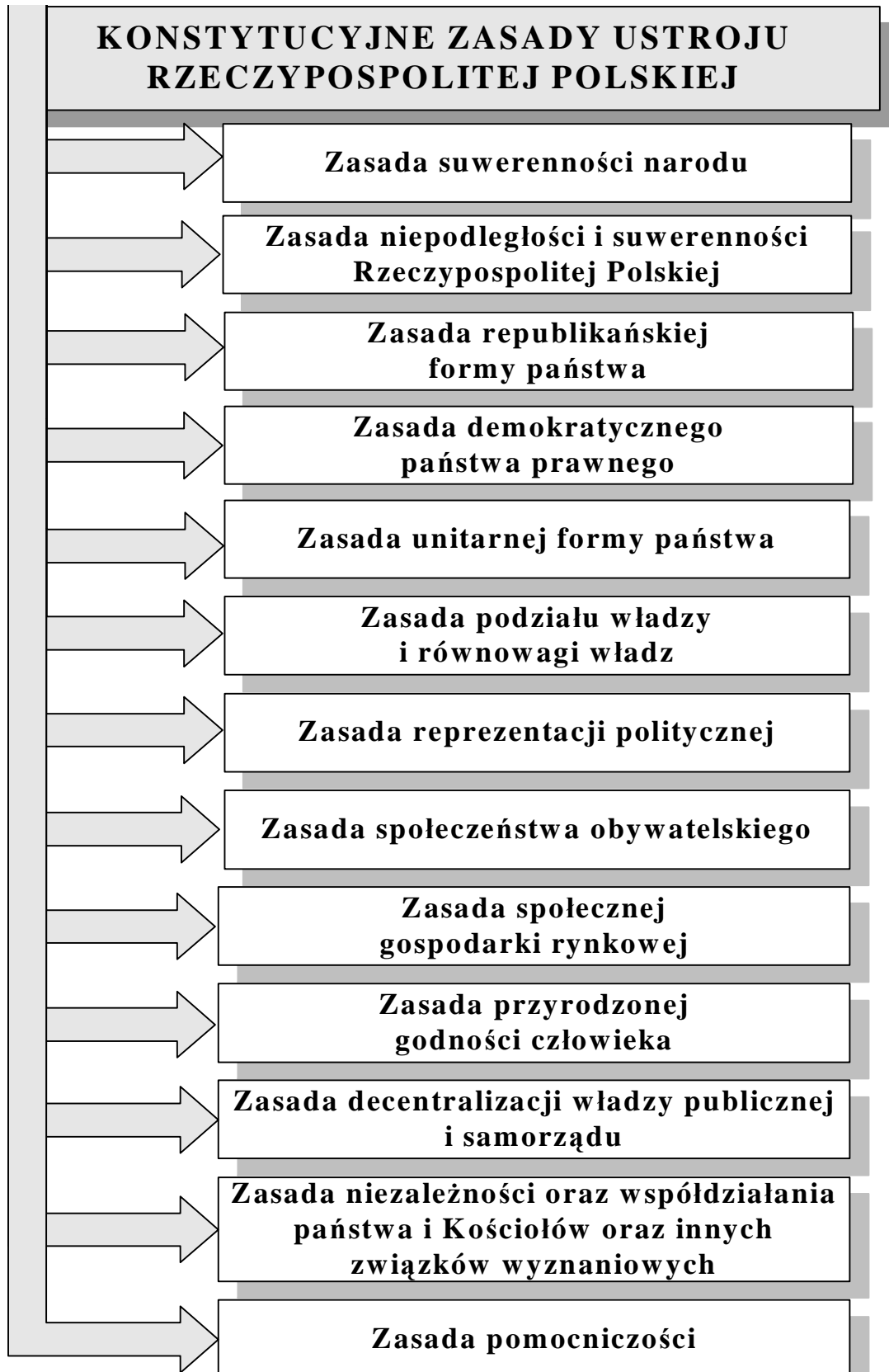

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

*„Warunkiem istnienia demokratycznego państwa
jest wolność”*

Arystoteles

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada suwerenności narodu

*Art. 4. 1. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.
2. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.*

Konstytucja RP

Naród jest rozumiany jako zbiorowość osób związanych z państwem poprzez fakt posiadania jego obywatelstwa. Wyraża to preambuła Konstytucji RP w słowach: [...] my, Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej[...].

Suwerenność jest samowładnością i całościowością Narodu – obywateli.

Suwerenność narodu urzeczywistnia się w tym, że:

- prawo powinno wyrażać wolę ogółu obywateli,
- wola narodu wyrażana jest w formach demokracji bezpośredniej (np. referendum) oraz demokracji pośredniej (np. wybieralnych i kadencyjnych organach władzy).

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada niepodległości i suwerenności Rzeczypospolitej Polskiej

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium[...].

Art. 9. Rzeczpospolita Polska przestrzega wiążącego ją prawa międzynarodowego.

Art. 26.1. Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic.

Art. 85.1. Obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona Ojczyzny.

Art. 126.2. Prezydent Rzeczypospolitej czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium.

Konstytucja RP

Niepodległość oznacza odrębny byt państwowy Rzeczypospolitej Polskiej.

Suwerenność oznacza zdolność państwa do samodzielnego decydowania o wszystkich dotyczących go sprawach.

Przystąpienie Polski do NATO i Unii Europejskiej oznacza pewne ograniczenie jej międzynarodowej suwerenności. Wszystkie regulacje prawne wydawane przez Radę Unii Europejskiej i Komisję Europejską nabierają mocy obowiązującej w polskim systemie prawnym, co obliguje organy państwowe nie tylko do ich bezpośredniego stosowania, ale i do dawania im pierwszeństwa wobec unormowań prawa krajowego.

Ograniczenie suwerenności może nastąpić tylko na podstawie szczególnej regulacji konstytucyjnej – stąd wszystkie konstytucje państw członków Unii zawierają tzw. klauzulę europejską dopuszczającą poddanie się tego typu ograniczeniom. W Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997r. rolę tej klauzuli spełnia *Art. 90. 1. Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów władzy państwowej w niektórych sprawach.*

Dodatkowe ograniczenia konstytucyjne odnoszą się do angażowania polskich sił zbrojnych. Wprowadzenie stanu wojny możliwe jest tylko w razie zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji .

Zasady użycia sił zbrojnych poza granicami kraju oraz zasady pobytu obcych wojsk na naszym terytorium musi określać ustawa lub ratyfikowana umowa międzynarodowa.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada republikańskiej formy państwa

Art. 1. Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli.

Konstytucja RP

Państwo jest wartością społeczną, jest wspólnotą wszystkich obywateli, co jednocześnie rodzi jednakowe obowiązki obywateli wobec państwa jako wspólnego dobra.

Republikańska forma państwa wynika zarówno z nazwy państwa - *Rzeczpospolita Polska*, jak i zapewnionego wpływu obywateli na skład i funkcjonowanie kadencyjnych organów władzy oraz sprawy publiczne.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada demokratycznego państwa prawnego

Art.2. Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Konstytucja RP

Cechy państwa prawa:

- status obywatela w państwie oparty jest na zasadzie, iż prawa i wolności obywatela są naturalne i niezbywalne;
- rządy prawa chronią godność i zapewniają wolność obywateli;
- obowiązuje równość wobec prawa, czyli nikt nie jest dyskryminowany i nie posiada przywilejów;
- ingerencja prawa w sferę naturalnej wolności i swobodnego działania jednostki ma miejsce tylko wtedy, gdy jest konieczna ze względu na dobro wspólne, w imię wolności i praw innych;
- instytucje państwa prawnego zapewniają wpływ społeczeństwa na władzę i jego udział w podejmowaniu decyzji państwowych;
- wszystkie organy władzy istnieją i działają na podstawie prawa oraz w granicach przez prawo określonych;
- istnieje trójpodział władz, zakładający wzajemne ograniczanie i kontrolowanie przez organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej;
- obowiązuje demokratyczne prawo wyborcze;
- opozycja istnieje legalnie i swobodnie funkcjonuje;
- treść prawa jest przedmiotem debaty publicznej i uwzględnia postulaty różnych grup społecznych;
- obowiązuje hierarchia aktów prawnych, tzn. zasada prymatu konstytucji nad ustawami i ustaw nad innymi aktami prawnymi parlamentu, rządu lub władz lokalnych;
- prawo jest racjonalne, zrozumiałe, jednoznaczne, możliwe do wykonania i nie posiada luk;
- prawo jest jawne, ogłaszane i publikowane w stosownej formie i czasie;
- przyjmuje się w stosunku do obywateli zasadę: „dozwolone jest to, co nie jest przez prawo zabronione”
- przymus stosowany jest w przypadkach i w sposób określony przez prawo;
- zakazane jest stosowanie odpowiedzialności zbiorowej;
- oskarżonemu przysługuje prawo do obrony;
- obowiązuje zasada domniemania niewinności oskarżonego, dopóki nie zostanie udowodniona wina;
- obowiązuje zasada, że prawo nie może działać wstecz;
- postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne;
- istnieją instytucje państwowe zabezpieczające poszanowanie prawa, takie jak: Trybunał Konstytucyjny, Rzecznik Praw Obywatelskich, NSA, niezależne sądy i parlamentarna kontrola działalności administracji rządowej.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada unitarnej formy państwa

Art. 3. Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym.

Konstytucja RP

Istnieje jeden system naczelných (centralnych) organów państwowych, których kompetencje odnoszą się do całej Polski.

Istnieje jedna Konstytucja RP i jednolity system prawa, których normy obowiązują na całym terytorium państwa polskiego.

Istnieje jednolite obywatelstwo oznaczające, że żadna z jednostek podziału terytorialnego nie może ustanawiać i nadawać odrębnego obywatelstwa.

Działa jednolity system sądowy. Wymiar sprawiedliwości wykonywany jest na podstawie jednolitego na całym terytorium państwa systemu prawa materialnego i procesowego.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada podziału władzy i równowagi władz

*Art. 10. 1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.
2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.*

Konstytucja RP

Relacje między organami władzy polegają na podziale kompetencji, ograniczonym zakresie władztwa, wzajemnej kontroli, hamowaniu i blokowaniu przy jednoczesnej ich współpracy.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada reprezentacji politycznej

Art. 4.2. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli [...].

Art.104.1. Posłowie są przedstawicielami Narodu. Nie wiążą ich instrukcje wyborców.

Konstytucja RP

Instytucja przedstawicielstwa jest nierozdzielnie związana z mandatem, czyli pełnomocnictwem, jakiego wyborcy udzielają przedstawicielowi w drodze aktu wyborczego. Wybory parlamentarne ukazują znaczącą rolę partii politycznych, które opracowują programy działania, zgłaszają kandydatów na przedstawicieli (posłów i senatorów), grupują wybranych członków parlamentu w kluby, kierują ich działalnością w izbie, odgrywają decydującą rolę w poszukiwaniu i tworzeniu większości parlamentarnej niezbędnej do powstania rządu.

Posłowie i senatorowie są przedstawicielami całego Narodu. Nie wiążą ich instrukcje wyborców. Dlatego w wykonywaniu mandatu mają się kierować interesem ogółu (mandat wolny), a nie tylko części społeczeństwa (wyborców okręgu wyborczego, czy partii politycznej, z ramienia której kandydowali).

Posła (senatora) wyborcy nie mogą odwołać.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada społeczeństwa obywatelskiego

Art. 11.1. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych. Partie polityczne zrzeszają na zasadach dobrowolności i równości obywateli polskich w celu wpływania metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa.

Art. 12. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno – zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji.

Konstytucja RP

Obywatele mają możliwość aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym, tym samym w kształtowaniu kierunków polityki państwowej. Upodmiotowienie obywateli czyni ich współodpowiedzialnymi za losy państwa.

Spółeczeństwo obywatelskie to społeczeństwo pluralistyczne, w którym każdy ma możliwość działania w wybranych przez siebie instytucjach i organizacjach, służących realizacji jego podmiotowości jako obywatela, pracownika itp..

Instytucje społeczeństwa obywatelskiego działają niezależnie od władzy państwowej.

Najważniejsze formy samoorganizowania się społeczeństwa obywatelskiego to:

- organizacje działające na rynku, których głównym celem jest osiągnięcie zysku (np. przedsiębiorstwa, banki, towarzystwa ubezpieczeniowe),
- organizacje społeczne, gospodarcze i kulturalne, których głównym celem jest wywieranie wpływu na ośrodki władzy publicznej (np. stowarzyszenia, związki zawodowe, organizacje przedsiębiorców), zwane grupami nacisku,
- organizacje polityczne, które dążą do zdobycia i sprawowania władzy publicznej w skali państwa, województwa, powiatu lub gminy po to, aby realizować określone programy polityczne (np. partie polityczne, ruchy obywatelskie),
- organizacje, których celem jest poszerzenie obszaru racjonalnej debaty publicznej o sposobach osiągania celów zbiorowych (np. wolna prasa, radio i telewizja, niezależne ośrodki badawcze, uczelnie, fundacje).

Podjęmowane przez obywateli działania mają na celu właściwe zarządzanie sprawami dotyczącymi całej społeczności, w imię dobra wspólnego i wspólnych korzyści.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada społecznej gospodarki rynkowej

Art. 20. Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.

Konstytucja RP

Przez społeczną gospodarkę rynkową rozumie się ustrój gospodarczy określający z jednej strony zasadę liberalizmu gospodarczego z gospodarką rynkową, z drugiej zaś zapewniający realizację celów społecznych. Dopuszcza się w nim interwencję państwa, choć nie sprowadza go do roli opiekuńczej. Państwo musi jednak dążyć do wyrównywania szans życiowych poszczególnych osób, działać łagodząco wobec pewnych grup osłabiając negatywne skutki przemian gospodarczych.

Artykuł 20 Konstytucji RP należy rozumieć jako ogólne zobowiązanie państwa do podejmowania działań łagodzących społeczne skutki funkcjonowania praw rynku, ale dokonywanych z poszanowaniem tych praw.

Dla kształtowania społecznego aspektu gospodarki rynkowej istotne znaczenie mają takie treści Konstytucji, jak:

- wolność zrzeszania się w związkach zawodowych, organizacjach społeczno-zawodowych rolników oraz organizacjach pracodawców,
- prawo obywateli do informacji gospodarczej,
- prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia,
- wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy,
- zapewnienie minimalnej wysokości wynagrodzenia,
- obowiązek państwa prowadzenia polityki pełnego produktywnego zatrudnienia i zwalczania bezrobocia,
- prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy,
- prawo do zabezpieczenia społecznego,

Konstytucja deklaruje, że państwo:

- w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny,
- prowadzi politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom,
- sprzyja zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli, chroni konsumentów, użytkowników i najemców przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada przyrodzonej godności człowieka

Art.30. Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

Konstytucja RP

Współczesna koncepcja praw człowieka za dobro najwyższe i wartość centralną, z której wywodzone są wszystkie prawa człowieka, przyjmuje godność osobową jednostki ludzkiej.

Godność osobowa jest tym, co stanowi prawdziwą istotę człowieczeństwa w każdym człowieku; coś co pozwala odróżnić go od innych istot żywych (a więc m.in. rozum, samoświadomość, zdolność do podejmowania wolnych decyzji i wolnego działania oraz odpowiedzialność za własne postępowanie).

W doktrynie praw człowieka akcentuje się następującą prawidłowość: *jestem człowiekiem, a więc mam określone prawa*. Wolności i prawa człowieka zawsze są bowiem pochodną człowieczeństwa istoty ludzkiej, a nie odwrotnie.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. prawom jednostki poświęca rozdział II. *Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela*.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada decentralizacji władzy publicznej i samorządu

Art. 15.1. Ustrój terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia decentralizację władzy publicznej.

Art.16.1. Ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową.

2. Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.

Art. 17.1. W drodze ustawy można tworzyć samorzady zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony.

2. W drodze ustawy można tworzyć również inne rodzaje samorządu.[...]

Konstytucja RP

Decentralizacja urzeczywistniana jest głównie w drodze przenoszenia kompetencji i zadań z organów centralnych na organy, czy jednostki administracyjne niższego szczebla. Organom tym przekazywane są również środki finansowe.

Instytucja samorządu gwarantuje obywatelom udział w sprawowaniu władzy publicznej w sprawach lokalnych.

Instytucji samorządu terytorialnego Konstytucja RP przypisuje szczególną rolę, czemu daje wyraz w rozdziale VII zatytułowanym *Samorząd terytorialny*.

Konstytucja dopuszcza też istnienie innych form samorządu: zawodowego, gospodarczego, wyznaniowego itp.

Funkcjonowanie zróżnicowanych form samorządu służy urzeczywistnianiu idei społeczeństwa obywatelskiego.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada niezależności oraz współdziałania państwa i Kościołów oraz innych związków wyznaniowych

Art. 25. 1. Kościoły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione.

- 2. Władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniają swobodę ich wyrażania w życiu publicznym.*
- 3. Stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego.*

Konstytucja RP

Stosunki między Polską a Watykanem określa umowa międzynarodowa w postaci Konkordatu. Stosunki państwo a inne kościoły i związki wyznaniowe określają ustawy uchwalane na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich właściwymi przedstawicielami.

System rozdziału państwa od kościołów polega na tym, że:

- nie ma religii państwowej; religie, kościoły i związki wyznaniowe są równouprawnione a państwo nie finansuje ich działalności,
- wybór religii lub jej odrzucenie jest prywatną sprawą obywatela,
- każdy ma prawo swobodnie, prywatnie i publicznie, indywidualnie i zbiorowo praktykować swoją religię,
- kościoły i związki wyznaniowe zachowują pełną autonomię i swobodę w organizowaniu swojego życia wewnętrznego, określaniu swojej doktryny religijnej, powoływaniu na stanowiska w strukturach organizacyjnych, propagowaniu i nauczaniu wiary oraz zasad moralności,
- kościoły i związki wyznaniowe nie podejmują działalności politycznej i nie uczestniczą w sprawowaniu władzy państwowej,
- z wolności religijnej można korzystać w sposób, który nie zagraża wolności innych osób oraz porządkowi publicznemu,
- nikt nie może być dyskryminowany z powodu swoich przekonań w sprawach religijnych, ani zmuszany do ich publicznego ujawniania.

KONSTYTUCYJNE ZASADY USTROJU RP

Zasada pomocniczości

*W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny,[..] my, Naród Polski[...]
ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla
państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości , współdziałaniu
władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej
uprawnienia obywateli i ich wspólnot.[...]*

Konstytucja RP(fragmenty preambuły)

Władza centralna winna spełniać pomocniczą funkcję, wypełniając jedynie te zadania, które nie mogą być wykonywane efektywnie na pośrednich i najniższym poziomach organizacyjnych.

Spółeczna i polityczna aktywność winna więc zostać „zarezerwowana” dla możliwie najmniejszych i najniżej położonych ogniw władzy publicznej.